

УДК 338

Михайлов А. П.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємництва та менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», м. Київ (Україна)

Ферлей Ю. А.,

здобувач вищої освіти, спеціальності «Менеджмент», МОБМ-16-Г1 Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», м. Київ (Україна)

САНАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті досліджено ряд питань, що стосуються проблем банкрутства та фінансової санації підприємств-боржників, здійснено оцінку чинного антикризового законодавства. Досліджена фінансова сутність санації підприємства. Результати аналізу дають підстави стверджувати, що в Україні широко застосовуються практично всі методи запобігання банкрутству підприємств.

Ключові слова: фінансова санація, підприємства-боржники, банкрутство, судова санація, санаційні заходи.

A. Mikhailov

J. Ferley

SANITATION IS THE MAIN SOURCE OF AVOIDING BANKRUPTCY FOR COMPANIES

Annotation. Several question concerning such topics as bankruptcy and financial sanitation of companies-debtors were analyzed. The diagnosis of current anticrisis law was performed. The financial side of the company sanitation was analyzed. The results of the analysis give reasons to claim that nearly all methods of bankruptcy prevention are often used in Ukraine.

Key words: financial sanitation, companies-debtors, bankruptcy, judicial sanitation, sanitation events.

Постановка проблеми. В умовах мінливого і конкурентного ринку жоден підприємець не застрахований від невдач у бізнесі. Приводів для невдач багато: несумлінні дії конкурентів, різке погіршення загальних умов ведення бізнесу, стихійне лихо та інше. Але хтось досягає успіху — долає фінансові труднощі й відновлює бізнес. А хтось програє у цій боротьбі – стає банкрутом і безповоротно втрачає бізнес. Головна відмінність між успішними та невдачливими підприємцями – у їхній активності, тобто спроможності протистояти консолідованому тиску кредиторів, умінні виявляти резерви свого підприємства та використовувати з користю можливості, які надає зовнішнє середовище. Пасивний підприємець при настанні критичної фінансової ситуації приречений на банкрутство.

Разом з тим, доцільно відзначити недостатність теоретичних напрацювань у сфері розкриття сутності та особливостей управління підсистемою попередження банкрутства підприємств. Зокрема подальші дослідження вимагають питання ідентифікації ризиків банкрутств, оцінювання рівня ризиків банкрутства, управління системою попередження банкрутства підприємств, формування інформацій забезпечення системи попередження банкрутства підприємств, які ґрунтуватимуться на вивченні існуючого національного та світового досвіду попередження кризового становища підприємств.

Одним із засобів подолання платіжної кризи та запобігання банкрутству підприємства є фінансова санація. В чому ж суть фінансової санації підприємств? Термін «санація» походить від латинського «sanare» і перекладається як оздоровлення або видужання. Економічний словник трактує це поняття як систему заходів, що здійснюються для запобігання банкрутством промислових, торгових, банківських монополій. Санація може відбуватися способом об'єднання підприємства, яке перебуває на межі

банкрутства з потужнішою компанією; з допомогою випуску нових акцій або облігацій для мобілізації грошового капіталу; збільшення банківських кредитів і надання урядових субсидій; перетворення короткострокової заборгованості в довгострокову; повної або часткової купівлі державою акцій підприємства, що перебуває на межі банкрутства. Проте, таке трактування цілей санації та механізму її проведення, перелік санаційних заходів є недостатньо точно окресленим, оскільки запобігання банкрутству ще не означає оздоровлення та повного виходу підприємства з фінансової кризи, а названі заходи, по-перше, не є вичерпними і, по-друге, не розкривають принципових методологічних підходів до вибору тих чи інших форм санації.

Санація – це система заходів, здійснюваних під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом і його ліквідації, а її результати спрямовані на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника та задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і зміну організаційно-правової й виробничої структури боржника. Як правило, реорганізацію банкрута проводять або кредитори, або боржник, зокрема його новий власник. Останній варіант проходить через процедуру санації і включає в себе низку заходів, що дозволяють розрахуватися з боргами і прямо або опосередковано збільшити капітал. Зокрема у Німеччині і Швейцарії існує практика, коли спостережний орган шляхом жорсткішого контролю та заходів «морального впливу» спонукає акціонерів і нових власників до надання додаткового капіталу банкрутові [5].

Санація здійснюється за допомогою фінансових коштів та стосується, насамперед, фінансово-економічної системи господарського суб'єкта. Це доводить потребу створення фінансово-економічного механізму санації.

Саме тому **метою статті** є дослідження процесів, пов'язаних з відновленням платоспроможності боржника, визначення їх подальших перспектив на основі вдосконалення чинного законодавства та інституційних перетворень.

Виклад основного матеріалу. Формування ринкових відносин в Україні супроводжувалось значним зростанням кількості підприємств, які опинились на межі банкрутства. Банкрутство як економічне явище є невід'ємним елементом ринкової економіки. В Україні процеси банкрутства часто відрізнялись від традиційних. Внаслідок порушення чинного законодавства значного поширення набули фіктивне банкрутство та доведення до банкрутства.

Наприкінці XIX – на початку XX століть правовий інститут банкрутства існував задля рівномірного розподілу майна боржника між його кредиторами. Сьогодні основним завданням цієї процедури є забезпечення цілості боржника на основі застосування заходів реабілітаційного характеру. Відтак, зважаючи на економічну, політичну й фінансову нестабільність та численні банкрутства вітчизняних підприємств, в Україні зростає інтерес до методів усунення кризових явищ, зокрема до процесу санації. За своєю правовою суттю всі процедури, окрім ліквідації, застосовуються не для прискорення банкрутства підприємства, а з метою відновлення його платоспроможності [7, с. 32]. В цілому, санацію можна назвати найдієвішим способом фінансового оздоровлення неплатоспроможного або збанкрутілого підприємства.

Дослідивши й проаналізувавши наукові джерела з цієї тематики, можна стверджувати, що найповнішим є підхід до визначення поняття «санація», запропонований Б. Бекенферде, М. Гелінгом та Н. Здравомисловим. Учені розглядають цей процес як комплексне застосування фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності,

прибутковості та конкурентоспроможності підприємства-боржника протягом довгострокового періоду [4, с. 14–17].

Детальніше досліджуючи сутність таких фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, О. Терещенко виокремлює два види санації:

1) санація без залучення додаткових фінансових ресурсів, застосування якої супроводжується зменшенням номінального капіталу підприємства; конверсією власності в борг; конверсією боргу у власність; пролонгацією строків виплати заборгованості; добровільним зменшенням заборгованості; самофінансуванням;

2) санація із залученням нового фінансового капіталу, котра може набувати форм альтернативної санації; зменшення номінального капіталу з подальшим його збільшенням (двоступінчатої санації); безповоротної фінансової допомоги власників; безповоротної фінансової допомоги персоналу [5, с. 380-384].

На даний момент санація відіграє важливу роль у діяльності підприємств, адже саме вона здатна вивести підприємство з незадовільного фінансового стану, покращити його платоспроможність та прибутковість.

Способи запобігання банкрутства підприємств доцільно виписати у державних стратегіях розвитку, планах дій та, відповідно, законодавчо їх закріпити. До того ж, як зазначають науковці, ефективне законодавство про банкрутство не лише повинно стимулювати підприємства до раціонального використання активів та захищати інтереси кредиторів, а й має містити механізми, спрямовані на фінансове оздоровлення боржника.

Український законодавець, у свою чергу, розрізняє досудову та судову санацію. Згідно із Законом України № 2343-ХІІ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 року досудова санація є системою заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати власник майна (орган,

уповноважений управляти майном) боржника, інвестор із метою запобігання банкрутству боржника шляхом реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до початку порушення провадження у справі про банкрутство. Натомість, судова санація визначається як система заходів, що здійснюються під час провадження в справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансовогосподарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та/або зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника [1].

В Україні внаслідок недосконалості законодавства, браку належного техніко-методичного забезпечення процесів санації, дефіциту кваліфікованих спеціалістів велика кількість потенційно життєздатних підприємств стають потенційними банкрутами.

Тому особливу роль у процесі санації підприємств відіграють організаційні та техніко-економічні заходи поряд із заходами фінансово-економічного характеру. Метою фінансової санації є покриття поточних збитків і ліквідація причин їх виникнення, відновлення чи збереження ліквідності і платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу і формування фондів фінансових ресурсів. Цілісний погляд на етапи розроблення санаційної концепції окремого підприємства являє собою так звана «класична модель санації», що широко використовується як основа для розроблення механізму фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання у країнах із розвинутою ринковою економікою. Відповідно до класичної моделі санації процес фінансового оздоровлення підприємств починається з виявлення та аналізу причин і факторів фінансової кризи. На основі даних

носіїв інформації (первинні бухгалтерські документи, рішення зборів акціонерів, фінансові плани тощо) визначають зовнішні і внутрішні фактори кризи та фінансового стану фірми, глибину кризи [2, с. 325].

Проведення санації суб'єкта господарювання вважається складною і багатогранною процедурою, будь-який етап планування та впровадження якої супроводжується численними ризиками. Санаційний ризик визначається як можливість фінансових, майнових або інших збитків, котрих може зазнати підприємство внаслідок відхилення реальних подій, що мають місце в процесі його фінансового оздоровлення, від запланованих.

Відповідно до розробленої стратегії розробляється програма санації, яка відображає систему запланованих взаємопов'язаних заходів, спрямованих на виведення підприємства з кризи. Її формують на основі комплексного вивчення причин фінансової кризи, аналізу внутрішніх фінансових джерел та з урахуванням стратегічних цілей санації. У програмі фіксують загальні принципові підходи до оздоровлення, які конкретизуються в проекті санації. У ньому мають міститись техніко-економічне обґрунтування санації, розрахунок обсягів фінансових ресурсів, потрібних для досягнення стратегічних цілей, конкретні графіки і методи мобілізації фінансового капіталу, строки освоєння інвестицій та їхньої окупності, оцінка ефективності санаційних заходів, а також прогностичні результати реалізації проекту.

Важливим компонентом санаційного процесу є координація і контроль за якістю реалізації запланованих завдань. Внутрішні контрольні органи повинні своєчасно виявляти нові санаційні резерви, а також підготовляти об'єктивні кваліфіковані рішення відносно ліквідації можливих перешкод під час проведення оздоровчих процедур. Суттєву допомогу при цьому може надати оперативний санаційний контролінг, який синтезує в собі інформаційну, координаційну і контрольну функції. Основним завданням санаційного контролінгу є ідентифікація оперативних результатів і

підготовка проектів рішень відносно використання виявлених резервів і подолання додаткових труднощів.

Висновки. Відповідно, задля обґрунтування необхідності й доцільності проведення санації у кожному конкретному випадку потрібно проводити оцінку санаційної спроможності суб'єкта господарювання. Проте вітчизняні дослідники практично залишають поза увагою вивчення методики такої оцінки. Крім того, досі не запропоновано системи оцінки ефективності впровадження санаційних заходів.

Складна економічна ситуація в Україні, погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання вимагають постійного перегляду законодавчої та нормативно-правової бази у сфері банкрутства. Важливе значення для удосконалення вітчизняного законодавства має вивчення зарубіжного досвіду у сфері регулювання відносин неспроможності, що дозволить сформувати ефективний механізм фінансового оздоровлення підприємств-боржників.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» № 2343XII від 14 травня 1992 р.
2. Бойчик І.М., Харів П.С., Хопчан М.І. Економіка підприємств: Навч. посібник. Львів: Сполом, 1999. – с. 325
3. Мар'яненко Л. В. Особливості та передумови провадження санаційних процесів на підприємствах України / Л. В. Мар'яненко // Економіка. Фінанси. Право. – 2007. – № 10. – С. 14–21.
4. Михайлов А. П. Особливості підприємництва в аграрному секторі економіки України / А. П. Михайлов // Електронне наукове фахове видання «Науковий вісник УМО. Серія економіка та управління». – № 2 (2016). – Режим доступу:

http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/ekonomika/V_2/Михайлов.pdf

5. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств / О. О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 412 с.

6. Тітов М. Банкрутство: Матеріально-правові та процесуальні аспекти. Х., Консул, 1997.

7. Чернявський С. Кримінальне банкрутство: актуальні проблеми протидії / С. Чернявський // Віче. – 2009. – № 12. – С. 29–32.

Матеріали подано в авторській редакції